

Doktorsavhandlingar inom det nordiska slöjdfältet

Marléne Johansson

Artikeln belyser och kartlägger doktorsavhandlingar inom utbildning och lärande i det nordiska slöjdfältet. Inramning och urval av avhandlingarna är gjorda i linje med NordFo's forskningsgemenskap (Nordiskt forum för Forskning och utvecklingsarbete inom utbildning i slöjd), som med samarbeten mellan de nordiska länderna bland annat ska initiera, stimulera och redovisa forskning. På så vis är det av intresse att sammanställa doktorsavhandlingar som kan relateras till slöjdfältet både för forskare, lärarutbildare och lärarstudenter, men också för personer och grupper inom andra områden och politiska sammanhang. Kartläggningen är inte fullständig dels då äldre avhandlingar endast finns i tryckta exemplar och inte alltid är inregistrerade i biblioteksbase, dels att nordiska avhandlingstexter kan vara problematiska att ta del av om det dessutom inte finns ett abstrakt eller sammanfattning på annat språk, exempelvis engelska. Över tid har det producerats omkring hundra doktorsavhandlingar i Norden som – i vid bemärkelse – relaterar till utbildning och lärande inom slöjdområdet, men trots urvalets bredd kan forskningen ändå uppfattas som sparsam jämfört med flera andra forskningsområden. Doktorandanställningar som inbjuder till slöjdrelaterad forskning är få, och det behövs ett passande forskarutbildningsämne att bli antagen till för att kunna skriva doktorsavhandling. Artikelns översikt visar att doktorsavhandlingarna över tid främst har skrivits inom forskarutbildningsämnena som exempelvis pedagogik, arkitektur, etnologi och sociologi. I Finland finns däremot slöjdpedagogik och slöjdvetenskap som egna forskarutbildningsämnen vilket har öppnat upp för forskarutbildning och doktorsavhandlingar inom eget ämnesområde. Artikeln om doktorsavhandlingar inom det nordiska slöjdfältet är ett tidsdokument och ska ses som en grundläggande forskningsöversikt som kan kompletteras med både äldre och kommande doktorsavhandlingar.

Sökord: Slöjd, hantverk, nordisk, doktorsavhandling, doctor thesis, forskningsöversikt

Bakgrund, urval och positionering

I Norden har utbyte av erfarenheter kring den pedagogiska slöjden funnits i mer än hundra år (Hartman, 2014; Thorbjörnsson 2008). Begreppet slöjd [slöghþ, slögher] benämns redan i 1300-talets Östgötalag och står för; slughet, flitighet, skicklighet, kunnighet, klokhet, egenskapen att vara händig, flink, hantverksskicklig, konstfärdig, förfaren, fyndig och påhittig (Svenska akademiens ordbok, 1981, 28:e bandet). Inom den nordiska organisationen NordFo, Nordiskt forum för Forskning och utvecklingsarbete inom utbildning i slöjd, används det anrika slöjdbegreppets pedagogiska innebörd som ett gemensamt paraplybegrepp för utbildning och lärande inom det nordiska slöjdfältet. Med slöjdfält menas i denna artikel slöjdrelaterade verksamheter där material och redskap ingår vid framställning av artefakter. NordFo-organisationen har stärkt slöjdforskningen sedan samarbetet etablerades mer organiserat i slutet av 1980-talet. Den nordiska slöjden har flera historiska beröringspunkter, men också i den gemensamma bristen på doktorsavhandlingar. Skolämnet slöjd, eller så som ämnet benämns i de nordiska länderna, grundar sig på varje lands politiska beslut och styrdokument, men också på oreflekterade värderingar och attityder om ämnet, och i än mindre grad utifrån forskning (Hartvik, 2013; Jeansson, 2017; Johansson, 2009; Johansson & Porko-Hudd, 2011b). Det är därför angeläget att lyfta fram den forskning som är publicerad i doktorsavhandlingar som – i vid bemärkelse – kan relateras till slöjdfältet både för forskare, lärarutbildare och lärarstudenter, men också för personer och grupper inom andra områden och politiska sammanhang.

Artikeln övergripande syfte är att sammanställa doktorsavhandlingar som relaterar till utbildning och lärande inom det nordiska slöjdfältet. Ett preciserat syfte är att beskriva avhandlingarnas likheter, skillnader, forskningstematiker och kunskapsintressen. Fokus är just doktorsavhandlingar, men givetvis ska översikten relateras till den slöjdrelaterade forskning som dessutom finns publicerad i artiklar och rapporter. I forskningsöversikten är val av doktorsavhandlingar dels gjorda i relation till utbildning och lärande som kan relateras till slöjd som övergripande paraplybegrepp, dels utifrån författarens egna svenska utgångspunkter. Avhandlingar är också med i urvalet då dess författare antingen har deltagit med sin forskning i olika NordFo-sammanhang, eller att avhandlingen har använts frekvent inom slöjdfältet. I Norge är, till skillnad från övriga nordiska länder, slöjd och bild sammanslagna till ett skolämne. I denna artikel ingår inte avhandlingar som främst relaterar till bild, design eller arkitektur. Urvalet till översikten ska ses som ett ändamålsenligt urval och bekvämlighetsurval (jfr Denscombe, 2016) baserat på relevans för slöjdfältet. Det ändamålsenliga urvalet relateras främst till sammanställningens syfte, men också utifrån ett bekvämlighetsurval som grundar sig i författarens erfarenheter och val. Varje avhandling är unik, sammanställningen är tänkt som en grundläggande forskningsöversikt där varje land kan komplettera och tematisera med äldre och kommande doktorsavhandlingar och egna intresseområden. De doktorsavhandlingar som använts i översikten är listade i alfabetisk ordning i artikelns referenslista, medan artikelns övriga litteratur är inskrivna med grå text i referenslistan.

Över tid har det producerats omkring hundra doktorsavhandlingar i Norden som – i mycket vid bemärkelse – kan relateras till utbildning och lärande inom slöjdområdet, men forskningen kan ändå uppfattas som sparsam jämfört med flera andra forskningsområden. Förutsättningarna för att skriva doktorsavhandlingar inom slöjdfältet har varit begränsade på flera vis. I Sverige var tidigare utbildningsvägar för att undervisa i slöjdamnet inte behörighetsgrundade vid ansökan till forskarutbildning. Universitetsreformer genomfördes för de flesta lärarutbildningar i Norden under 1970-talet som öppnade upp för nya möjligheter att söka till forskarutbildning. Berge (1992) beskriver i sin svenska avhandling om bakgrundsfaktorer för en grupp kvinnors och en grupp mäns inskolning i slöjdlärarkyrket, resultat som också speglar möjligheter och hinder inför doktorsstudier som fanns för personer med äldre utbildningsbakgrunder. Variationer i svenska lärarutbildningar för slöjdamnet över tid har också beskrivits av Borg (2016) och Johansson (2014) som visar på bakgrunder och politiska reformers betydelse för att kunna skriva doktorsavhandlingar och forska inom slöjdområdet. Att bli behörig att söka till en forskarutbildning kunde tidigare, och fortfarande, ta lång tid. Behörigheten kunde exempelvis innebära att först ha flera års utbildning och erfarenheter inom hantverk, därefter en lärarutbildning med lärarexamen, sedan verksamma år i skolans slöjdundervisning och därutöver en komplettering med en filosofie kandidat- eller magiserexamen med dess uppsatser exempelvis i universitetsämnena som pedagogik och etnologi.

Utifrån sociokulturella utgångspunkter (Säljö, 2000; 2005; Vygotsky, 1978, 1986; Wertsch, 2002) kan det konstateras att historiska, sociala och kulturella faktorer har påverkat möjligheter och hinder att forska och skriva doktorsavhandling inom slöjdområdet. Den sociala och kulturella omgivningen har haft betydelse för hur länders utbildnings- och slöjdhistoria har formats över tid (Hartman, 2014). Både slöjdamnet, lärarutbildningar och slöjdforskningen har präglats av den historiska- och politiska utvecklingen (Jeansson, 2017). Likaså har så kallade praktiska och teoretiska kunskapstraditioner (Carlgrén, 2015) format undervisnings- och forskningspraktiker. Att få tillträde och inträde i forskarutbildning har både gett förutsättningar och begränsningar för att kunna forska inom slöjdområdet. Ett avhandlingsarbete kan ses som situerat (jfr Lave & Wenger, 1991) då det har växt fram och färgats av det forskarutbildningsämne och den forskningspraktik doktoranden ingått i. Likaså blir avhandlingens fokus olika om doktoranden har ett insider- eller outsiderperspektiv i relation till egna erfarenheter från slöjdverksamhet.

Att sammanställa doktorsavhandlingar inom slöjdfältet

Givetvis är ett urval om 100 doktorsavhandlingar ofullständigt, dels då äldre avhandlingar oftast finns i tryckta exemplar och inte alltid är inregistrerade i biblioteksbasen, dels att nordiska avhandlingstexter kan vara problematiska att ta del av om det inte dessutom finns ett abstrakt eller en sammanfattning på annat språk, exempelvis engelska. Äldre avhandlingar, och även mer nyskrivna, kan sakna både abstrakt och sammanfattningar. Före år 2000 var det vanligast att doktorsavhandlingar endast publicerades som pappersexemplar. Om avhandlingen dessutom var utgiven vid eget eller mindre förlag går de inte alltid att finna i bibliotekshyllorna eller i bibliotekens sökplattformar.

Avsaknaden av egna forskarutbildningsämnen inom slöjdområdet har resulterat i att doktorsavhandlingarna främst har skrivits inom forskarutbildningsämnen som exempelvis pedagogik, arkitektur, etnologi och sociologi, dvs. ämnesområdena har format den slöjdforskning som varit möjlig att utföra inom ramen för forskarutbildningsämne och avhandling. Tidiga doktorsavhandlingar har författats av personer med bakgrunder utanför slöjdfältet och dessa avhandlingar har oftare utgått från historiska dokument än handlat om slöjd utifrån praktisknära forskning. Även om det i Sverige numera finns möjligheter att doktorera inom forskarutbildningsämnen som *Pedagogiskt arbete* och *Eстетiska uttrycksformer inom utbildningsvetenskap*, eller i Norge inom *Kulturstudier*, är doktorandanställningar som inbjuder till slöjdrelaterad forskning få. Då dessa forskarutbildningsämnen är öppna för flera ämnesområden har det resulterat i att det är mer sällan det antas en slöjddoktorand i konkurrens med sökande från andra mer etablerade områden. I Finland finns däremot *Slöjdpedagogik* och *Slöjdvetenskap* som egna forskarutbildningsämnen vilket har öppnat för forskarutbildning och doktorsavhandlingar inom eget vetenskapsområde. Likaså har den tidiga obligatoriska magisterutbildningen (pro gradu) för lärare bidragit till en mer rak behörighetsgivande väg till forskarutbildning. Möjligheterna med en finsk doktorsexamen i slöjdpedagogik eller slöjdvetenskap har även stimulerat till docenturer, professurer och forskning inom eget forskningsområde. De nordiska ländernas variationer i finansieringsvillkor för forskarstudier har både begränsat och möjliggjort doktorsexamina. Doktorandanställningar med lön – som är en förutsättning i Sverige – är få, samtidigt som forskarstudier i Finland utifrån stipendier begränsar trygghet men på samma gång gör det möjligt för fler att bedriva forskarstudier. Utöver att det är ett mycket stort behov av doktorsexamina såväl inom skola och lärarutbildning som inom andra kontexter utanför skolsammanhang, öppnar ett eget forskarutbildningsämne och disputerade personer även upp för forskningssamarbeten och medverkan i olika projektansökningar.

I denna artikel har doktorsavhandlingar som är skrivna inom olika vetenskapliga discipliner medtagits som i mycket vid bemärkelse kan relateras till utbildning och lärande inom slöjdfältet. En första analys skedde redan vid urvalet av doktorsavhandlingar då de på något vis skulle kunna kopplas till det nordiska slöjdfältet. Författarens förförståelse (jfr Ödman, 2016) kan dels relateras till ett insiderperspektiv med egna erfarenheter från skolslöjd, lärarutbildning och slöjdforskning, dels till ett outsiderperspektiv då urval och kännedom om nordiska doktorsavhandlingar främst är gjorda utifrån svenska utgångspunkter. Urval och analys kan också ses som en kombination av ett insider- och ett outsiderperspektiv utifrån författarens nordiska erfarenheter av anställningar, uppdrag och samarbeten i de nordiska länderna. Utifrån de valda avhandlingarna och egen förförståelse resulterade analyserna i jämförelser mellan likheter och skillnader. Analysförfarandet har dels utförts kvalitativt, dels kvantitativt. Den inledande analysen kan ses som en kvalitativ innehålls- och textanalys, men också som en översiktlig kvantitativ analys för att kunna beskriva antal, områden och länder etc. (jfr Alvesson & Sköldberg 2017; Denscombe, 2016; Silverman, 2015). Avhandlingarnas titlar speglade inte alltid dess innehåll, utan där det varit möjligt har innehållsförteckningar, abstrakt och sammanfattningar kompletterat den första breda beskrivningen. Tolkningar växte fram och tematiserades. Även om varje avhandling är unik, och att teman överlappade varandra, skapades kategorier för att kunna sammanställa och åskådliggöra avhandlingarna.

Forskningstematiker och kunskapsintressen

De nordiska ländernas forskningsmöjligheter inom slöjdfältet har bidragit till avhandlingarnas inriktningar. Som exempel påbörjades Malmbergs forskarutbildning och avhandling om knyppling i estlandssvensk tradition (Malmberg, 2002) i forskningsområdet etnologi och avslutades vid en slöjdinstitution i forskarutbildningsämnet hushållsvetenskap vid en utbildningsvetenskaplig fakultet. Ett annat exempel är Kaukinens avhandling om elastiska symaskinssömmar (Kaukinen, 1995) som är skriven vid en lärarutbildning för slöjdämnet. Avhandlingar behandlar också andra slöjdrelaterade utbildningskontexter exempelvis inom yrkesverksamhet (Carlgren, 2016; Jernström, 2000; Kyöstiö, 1955), konsthantverk (Knutes, 2009), estetiska ämnen (Hansson Stenhammar, 2015; Lindgren, 2006), eller inom förskola, gymnasieskola och folkhögskola (t.ex. Carlsen, 2015; Hartman, 1993). Likaså innehåller forskningsöversikten avhandlingar inom slöjdfältet som hör till mer informella lärmiljöer exempelvis från urkulturer (Drake, 1918; Guttorm, 2001; Reitan, 2007), hobbyverksamheter (Borgen, 1997; Kouhia, 2016), eller utifrån slöjdaktivism i samhället (Koch, 2012).

Redovisningen ska ses som en översiktlig sammanställning av doktorsavhandlingar inom det nordiska slöjdfältet. Avrapporteringen presenteras dels kvantitativt i tabeller, dels görs mer kvalitativa nerslag utifrån avhandlingars innehåll. Tabell 1 nedan beskriver hur doktorsavhandlingarna är fördelade efter land, författarnas kön och avhandlingsspråk:

Tabell 1. Antal doktorsavhandlingar efter land, kön och språk.

Land	Kvinnor	Män	Totalt
Danmark	3	1	4
Finland	26 (7 eng)	14 (5 eng)	40 (12 eng)
Island	1 (1 eng)	1 (1 eng)	2 (2 eng)
Norge	17 (4 eng)	2	19 (4 eng)
Sapmi	3	–	3
Sverige	23 (2 eng)	5	28 (2 eng)
Estland	–	2 (1 eng)	2 (1 eng)
Tyskland	–	1 (1 tysk)	1 (1 tysk)
Kuba	–	1 (1 eng)	1 (1 eng)
Totalt	73 (59 nord. språk, 14 eng)	27 (18 nord. språk, 8 eng, 1 tysk)	= 100 (77 nord. språk, 22 eng, 1 tysk)

Av de 100 avhandlingarna är 77 skrivna på nordiska språk, 22 på engelska och en avhandling är skriven på tyska. Avhandlingarna från Kuba, Tyskland och Estland ingår i översikten då de knyter an till det nordiska slöjdfältet. Den tyska avhandlingen av Reincke (1995) är en historisk beskrivning av arbets- och reformpedagogik utifrån den svenska slöjden. Avhandlingen av Moreno Herrera (1998), som är skriven vid Åbo Akademi i Finland, handlar dels om hur den kubanska slöjden grundar sig i Otto Salomons tankar om pedagogisk slöjd, dels innehåller den resultat från kubansk slöjdundervisning. Den samiska slöjden sträcker sig över geografiska gränser därför har Sapmi fått en egen kolumn i artikelns tabeller. Vid jämförelse länderna emellan ska givetvis antal doktorsavhandlingar dels sättas i relation till varje lands folkmängd, dels utifrån ländernas olika förutsättningar för att kunna skriva doktorsavhandling. Med egna forskarutbildningsämnena inom slöjdområdet är nästan hälften av avhandlingarna, 40 stycken (och 1 st Kuba), skrivna i Finland. Drygt en tredjedel, 28 stycken, är svenska avhandlingar. I referenslistan till denna artikel är förnamnen på avhandlingarnas författare utskrivna. Utifrån artikelns urval om 100 avhandlingar visar tabell 1 att $\frac{3}{4}$ av avhandlingarna är skrivna av kvinnor (73) och $\frac{1}{4}$ av avhandlingarna av män (27). Tabell 2 nedan visar fördelningen av antal doktorsavhandlingar efter land, år och författarnas kön:

Tabell 2. Antal doktorsavhandlingar efter land, år och kön.

Land	1918– 1984	1985– 1989	1990– 1994	1995– 1999	2000– 2004	2005– 2009	2010– 2014	2015– 2018	Totalt
Danmark	–	–	–	1 (k)	1 (m)	1 (k)	1 (k)	–	4 (3k,1m)
Finland	1 (k) 1 (m)	2 (m)	2 (k)	3 (k) 4 (m)	7 (k) 3 (m)	7 (k) 2 (m)	3 (k) 1 (m)	3 (k) 1 (m)	40 (26k,14m)
Island	–	–	–	1 (k)	–	–	1 (m)	–	2 (1k, 1m)
Norge	–	–	–	2 (k) 1 (m)	–	4 (k) 1 (m)	5 (k)	6 (k)	19 (17k, 2m)
Sapmi	1 (k)	–	–	–	2 (k)	–	–	–	3 (k)
Sverige	–	1 (k)	3 (k) 1 (m)	2 (k) 1 (m)	5 (k)	4 (k)	4 (k) 3 (m)	4 (k)	28 (23k, 5m)
Estland	–	–	–	1 (m)	–	–	–	2 (m)	2 (m)
Tyskland	–	–	–	1 (m)	–	–	–	–	1 (m)
Kuba	–	–	–	1 (m)	–	–	–	–	1 (m)
Totalt	3 (2k) (1m)	3 (1k) (2m)	6 (5k) (1m)	17 (9k) (8m)	18 (14k) (4m)	19 (16k) (3m)	18 (13k) (5m)	16 (13k) (3m)	= 100 (73k) (27m)

Utifrån urvalet är det endast 12 doktorsavhandlingar som är skrivna före 1995, och i slutet av 1990-talet publicerades det 17 avhandlingar, dvs. före år 2000 är det sammanlagt 29 avhandlingar författade av 56 kvinnor och 12 män. Efter millenniumskiftet ökade antalet med 71 avhandlingar, skrivna av 56 kvinnor och 15 män. I tabellens sista kolumn, 2015–2018, har det mellan 2015–2017 publicerats 16 doktorsavhandlingar och förhoppningsvis tillkommer fler under femårsperioden fram till 2019. Även om det över tid är en ökning av doktorsavhandlingar är det fortfarande för få med tanke på den brist på forskningsresultat som finns inom slöjdfältet.

De tidiga avhandlingarna i Finland genererade viktig grundforskning (Anttila, 1983; Lindfors, 1992; Peltonen, 1988). Utöver den historiska slöjdforskningen var det angeläget att slöjdfältet också fick forskning om lärande och undervisning. Den finländska grundforskningen har både använts och utvecklats över tid och bidragit till egna forskarutbildningsämnen i Finland. Avsaknad av forskarutbildningsämnen i Norden, och efter flera års samarbeten inom NordFo-organisationen, resulterade i att det under 2008 startades ett Slöjdpedagogiskt centra vid Åbo Akademi, Vasa, Finland. Författaren till denna artikel var forskningsledare under centrats verksamhet mellan 2008–2016. I centralt disputerade personer från Danmark, Sverige, Norge och Finland i Slöjdpedagogik med nio doktorsavhandlingar (Carlsen, 2015; Dagsland, 2013; Elo, 2015; von Gegerfelt Kronberg, 2012; Hartvik, 2013; Koch, 2012; Rorgemoen, 2012; Sjöberg, 2009; Tronshart, 2016), vilka bidrog till antalet avhandlingar i tabell 2 under dessa år.

Flera avhandlingar innehåller forskningsområden som gör att de kan ingå i olika teman. Likheter och skillnader i avhandlingarnas inriktningar har, trots möjligheten att höra till flera områden, tematiserades för att på något vis spegla avhandlingarnas innehåll. Utifrån urvalförfarandets begränsningar har tematiseringen främst gjorts utifrån avhandlingens fokus och presenterade resultat, men också utifrån universitets- och institutionstillhörighet och där det har varit möjligt i relation till forskarutbildningsämne. Tabell 3 nedan redogör för antal doktorsavhandlingar efter land, tematisk inriktning och författarnas kön:

Tabell 3. Antal doktorsavhandlingar efter land, tematisk inriktning och kön.

Land	Tema					Totalt
	Pedagogisk/ Didaktisk	Läro- utbildning/ Hantverks- utbildning	Historisk	Estetisk/ Kulturell	Teknisk/ Naturveten- skaplig	
Danmark	1 (m)	–	1 (k)	2 (k)	–	4 (3k, 1m)
Finland	14 (9k, 5m)	7 (5k, 2m)	2 (2m)	7 (k)	10 (5k, 5m)	40 (26k, 14m)
Island	–	–	1 (k)	–	1 (m)	2 (1k, 1m)
Norge	10 (9k, 1m)	2 (k)	1 (m)	6 (k)	–	19 (17k, 2m)
Sapmi	–	–	–	3 (k)	–	3 (k)
Sverige	7 (4k, 3m)	6 (k)	6 (5k, 1m)	7 (k)	2 (1k, 1m)	28 (23k, 5m)
Estland	1 (m)	–	–	–	1 (m)	2 (m)
Tyskland	–	–	1 (m)	–	–	1 (m)
Kuba	1 (m)	–	–	–	–	1 (m)
Totalt	34 (22k, 12m)	15 (13k, 2m)	12 (7k, 5m)	25 (k)	14 (6k, 8m)	= 100 (73k) (27m)

Likt i den inledande tabell 1 beskriver tabell 3 ovan att det är fler kvinnor (73) än män (27) som skrivit doktorsavhandling inom slöjdfältet. Tabellens teman flyter samman, exempelvis innehåller de flesta avhandlingar något om utbildning och lärande, men en tredjedel av avhandlingarna har en mer tydlig inriktning mot det pedagogiska och didaktiska och är därför inplacerade i temat *Pedagogisk/Didaktisk* (34). Givetvis kunde än fler grupperingar redovisas under varje tema till exempel i underkategorier som betyg och bedömning. Fokus i denna artikels översikt är att mer översiktligt beskriva avhandlingarnas forskningstematiker och kunskapsintressen.

Varje doktorsavhandling innehåller mer eller mindre delar av teoretiska, metodologiska och empiriska perspektiv som kan relateras till utbildning och lärande inom slöjdfältet. I linje med artikelns fokus om utbildning och lärande är temainriktningen Pedagogisk/Didaktisk den frekvent största även om temat gränsar till flera forskningsområden. I temat kan till exempel ingå avhandlingar om slöjdpedagogiska aspekter utifrån företagsamhet och entreprenörskap (Elo, 2015), eller handla om formgivning och design ur ett didaktiskt perspektiv (Aakre, 2005), eller vara inriktad mot didaktiska reflektioner inom området arkitektur i den norska grundskolans konst- och hantverksämne (Fauske, 2010). Avhandlingar om slöjdlärares och slöjdläro-studerandes förhållningssätt kan ingå både i inriktningen Pedagogisk/Didaktisk (34), (t.ex. Hasselskog, 2010; Lutnæs, 2011) och i inriktningen *Läro-utbildning/Hantverksinriktning* (15) men är placerade i ett tema efter avhandlingens tyngdpunkt och innehåll (t.ex. Borg, 2001; Ekström, 2012; Hartvik, 2013; Nygren-Landgårds, 2000).

Det är få avhandlingar som innehåller klassrumsforskning som är genomförd i slöjdklassrum. Snarare har avhandlingar handlat om slöjdverksamhet än om forskning som har varit utförd i slöjdverksamhet. Att utgå från textdokument eller använda sig av intervjuer är ofta använda utgångspunkter i avhandlingarna. Över tid har det också varit vanligare att antingen utgå ifrån läro-utbildning, eller utföra forskning med läro-studenter, än att forska i skolans slöjdverksamhet. Givetvis måste forskningsetiska regler alltid följas, men extra arrangemang behövs vid klassrumsforskning när barn och unga ska ingå i forskningsstudier vilket kan vara en bidragande orsak till att det finns få avhandlingar med forskning som är insamlad i skolans slöjdverksamhet. Lindfors sammanläggningsavhandling (Lindfors, 1992) vid Åbo Akademi i Vasa, Finland, är placerad i temainriktningen Pedagogisk/Didaktisk. Lindfors avhandling var banbrytande med forskningsresultat utifrån observationsstudier och videobandade lektioner med både lärare och elever i skolans textilslöjd. I Sverige blev Johanssons avhandling med klassrumsforskning genomförd i grundskolans slöjdundervisning uppmärksam (Johansson, 2002).

Med mikroanalyserade lärsituationer utifrån videoobservationer i slöjdpraktik, tillsammans med elever och lärares dagboksanteckningar, genererade avhandlingen grundforskning om vad och hur elever och lärare *gör* under slöjddaktiviteter. Illums avhandling om processens dialog och hantverkskunnande är en motsvarande avhandling i Danmark utifrån praktikinära videodokumenterad forskning med elever och lärare (Illum, 2004). Nyare avhandlingar inom temat Pedagogisk/Didaktisk innehåller klassrumsforskning (t.ex. Dagsland, 2013; Kangas, 2014; Sigurdson, 2014; Westerlund, 2015). Likaså har praktikinära forskning utförts i slöjdrelaterad förskoleverksamhet (Carlsen, 2015).

Inom temat *Historisk* (12) är fördelningen jämnare mellan kvinnor (7) och män (5). Flera av inriktningens författare har inte egen yrkesbakgrund inom slöjdområdet, men har intresserat sig för historiska aspekter i relation till slöjd. Skribenter med bakgrunder utanför slöjdområdet har skrivit om slöjdfältets tidiga historiska könsuppdelning och om kvinnor och mäns olika förutsättningar ur ett utbildnings- och samhällsperspektiv (t.ex. Alm, 2012; Trotzig, 1997). Om slöjdrelaterad verksamhet som obetalt hemarbete eller betalt yrkesarbete har Björk (1997) och Waldén (1990) problematiserat i sina avhandlingar under 1990-talet samt Carlgren (2016) i en nyare avhandling om modeateljéer och sömnadsskolor. Avhandlingar som är skrivna under 1990-talet beskriver snarare skillnader mellan slöjduitbildningar för män och kvinnor – vilket i och för sig är viktig historiebeteckning för att förstå nutid – än att problematisera traditioner och genusaspekter (Berge, 1992; Helgadóttir, 1997; Kantola, 1997; Kragelund, 1996; Waldén, 1990). Genusaspekter lyfts i flera avhandlingar under 2000-talet, men ett tydligare genusperspektiv problematiseras inom trä- och metallslöjd i Sigurdsons doktorsavhandling (Sigurdson, 2014), och i Kokkos avhandling om genusaspekter inom den textila slöjden (Kokko, 2006).

I temat *Estetisk/Kulturell* (25) finns avhandlingar som är skrivna inom forskarutbildningsämnen som pedagogik, etnologi, hushållsvetenskap, slöjdvvetenskap och arkitektur. Det är intressant att notera att det inte är några män som skrivit avhandlingar som har placerats till temat. Givetvis kan avhandlingar höra till flera teman, till exempel är en utgångspunkt i Mäkeläs avhandling estetiska perspektiv (Mäkelä, 2011), men med ett tydligt fokus på praktikinära skolforskning blev den placerad till det pedagogiska området. Avhandlingar av intresse för slöjdfältet kan också gränsa till design, kultur, hemslöjd och museipedagogik (t.ex. Berggen Torell, 2007; Hanghøj, 2007; Homlong, 2006; Hyltén-Cavallius, 2007; Jacobsson, 1994; Rasmussen, 2010). Likaså gränsar avhandlingar om pedagogiska aspekter vid utställningar till det estetiska och kulturella området (Rimstad, 2015; Tronshart, 2016). Avhandlingarna i temat *Estetisk/Kulturell* i tabell 3 ovan inom samisk slöjd, duodji, är inte direkt kopplade till olika länder, utan här flyter länders geografiska gränser samman (Drake, 1918; Dunfjeld, 2001; Guttorm, 2001).

Till temats inriktning *Teknisk/Naturvetenskaplig* (14) är avhandlingar placerade som behandlar teknik och naturvetenskap som kan relateras till slöjdrelaterad verksamhet. Ett exempel är Soobiks avhandling (Soobik, 2015) om lärare och elevers uppfattningar om teknikutbildning i estländska skolor. Avhandlingen är skriven som en sammanläggningsavhandling med fem artiklar och en kapp där flera artiklar relaterar till slöjd så som slöjdbegreppet används i Norden. Likaså har Soobik samskrivit artiklar med finska slöjdforskare vilket gör, trots att avhandlingstiteln beskriver ett teknologiskt innehåll, att avhandlingen med dess artiklar har relevans för slöjdområdet. På likartat vis kan nämnas tidigare president för NordFo-organisationen Sjögrens avhandling (Sjögren, 1997) om teknik som utöver teknikinriktningen redogör för gemensamma intressen med slöjden. Slöjdens benämning som teknisk slöjd i Finland gör att 10 av 14 avhandlingar i temat är skrivna i Finland. Gränserna mellan teknik och slöjd flyter samman i temainriktningen. Utöver teknisk slöjd (t.ex. Alamäki, 1999; Järvinen, 2002) knyter även tekniska och naturvetenskapliga aspekter an till det textila exempelvis i Lindfors avhandling om teknologi i textila produkter ur ett konsumentperspektiv (Lindfors, 2002) eller mer tekniskt och virtuellt utifrån andra textila områden (Kaukinen, 1995; Kröger, 2003; Seitamaa-Hakkarainen, 2002).

I den översiktliga analysen framkom att det var problematiskt att mer ingående beskriva avhandlingarnas empiri, urvalsförfarande och använda metoder då flera avhandlingar saknade både beskrivningar av urval och hur och vilka metoder som använts. Doktorsavhandlingar innehåller vanligtvis litteraturgenomgångar, men i relation till tematiseringen i tabell 3 ovan kan det konstateras att avhandlingar inom det historiska området främst har utgått ifrån olika textbaserade källor. Utöver att avhandlingarna som helhet utgår från textmaterial är intervjuer ett vanligt förekommande metodval. Intervjuerna i avhandlingarna är snarare genomförda med vuxna, lärare och lärarstudenter än med barn, unga eller elever. Flera avhandlingar beskriver ingående resultat med hjälp av intervjuer, men det finns också avhandlingar som mer generellt beskriver intervjuer och inte alltid beskriver urvals- och analysförfarande. Resultat från intervjuer är intressanta för att ta del av hur och vad personer svarar, och vilken diskurs som råder, men av intresse är utöver vad personer berättar också vad de faktiskt gör. I avhandlingar som innehåller praktisk forskning och klassrumsforskning, där det exempelvis har använts deltagande observation, aktionsforskning eller videospelningar som valda metoder, finns intressanta, men alldeles för få, resultat från hur personer gör och lär i olika slöjdrelaterade verksamheter (t.ex. Carlsen, 2015; Ekström, 2012; Illum, 2005; Johansson, 2012; Malmberg, 1995). Använda metoder och resultat utifrån artefakter är vanligt förekommande i temaområdet estetik-kulturell (t.ex. Berggren Torell, 2007; Guttorm, 2001; Hanghøj, 2007; Homlong, 2006; Reitan, 2007; Rimstad, 2015). Men använda perspektiv och kombinationer av metoder varierar såväl i temana som över tid. I ett temanummer i *Techne* serien, *Vetenskapliga perspektiv och metoder inom slöjdfältet* (Johansson & Porko-Hudd, 2011a), beskrivs flera intressanta perspektiv och använda metoder som använts i forskning inom slöjdfältet.

Sammanfattande kommentar och framåtblickar

Urvalet av artikelnas doktorsavhandlingar kan ses både utifrån ett insider- och outsiderperspektiv (jfr Alvesson & Sköldberg, 2017; Ödman, 2016). Denna artikel har främst ett insiderperspektiv utifrån författarens svenska slöjdbakgrund från skola, lärarutbildningar och nordiska forskarerfarenheter, men samtidigt finns ett outsiderperspektiv gentemot mindre kända avhandlingar. I några fall har författaren behövt utgå från doktorsavhandlingars abstrakt och sammanfattningar då det har varit problematiskt att ta del av avhandlingens helhet på grund av tillgänglighet eller avhandlingsspråk. Utifrån ett insiderperspektiv kan det konstateras att flera av avhandlingarnas författare saknar egen slöjdbakgrund i relation till att ha arbetat med slöjd i skola eller slöjdlärover utbildning. Då det över tid har varit brist på författare med slöjdbakgrund har ett utifrånperspektiv å andra sidan möjliggjort att det har skrivits doktorsavhandlingar, dessutom har beskrivningar och resultat lyfts fram som kanske inte en person med slöjdbakgrund hade fokuserat. Men i relation till praktisk forskning som är genomförd i slöjdklassrum kan det vara av betydelse att ha en egen slöjdbakgrund, som ett slags ”dna”, för att kunna upptäcka och ”se” det som också finns att se.

Sammanställningen och tematiseringen skall ses som en grundläggande forskningsöversikt av doktorsavhandlingar inom det nordiska slöjdfältet. Flera avhandlingar bidrar med grundforskning som kan vidareutvecklas i framtida avhandlingar. I fortsatt forskning kan det vara intressant att mer ingående analysera och beskriva forskningsmetoder och urvalsförfaranden (jfr Denscombe, 2016) som använts i avhandlingarna och i relation till temaområdena. Likaså är det av intresse att sammanställa teoretiska utgångspunkter som använts i avhandlingarna, både frekvent, men och också över tid och i varje land för att vidareutveckla befintliga teorier. Översikten är ett tidsdokument som kan kompletteras och utvecklas med nya doktorsavhandlingar och tematiker.

I linje med sociokulturella utgångspunkter (Säljö, 2000; 2005; Vygotsky, 1978, 1986; Wertsch, 2002) har översikten inom det nordiska slöjdfältet visat hur historiska, sociala och kulturella faktorer dels har format antal doktorsavhandlingar, dels dess inriktningar. Oavsett forskningstema är det angeläget att forskare, lärarutbildare, och andra personer och grupper i varje nordiskt land känner till, och använder

sig av, den nordiska slöjdforskningen för att utveckla slöjdfältet. Kanske 100 doktorsavhandlingar kan tyckas många, men antalet ska dels relateras till att urvalet gjorts i mycket vid bemärkelse, dels till att behovet av avhandlingar och forskningsresultat inom det nordiska slöjdfältet är stort. Det kan konstateras att de flesta avhandlingarna handlar om slöjdverksamheter, medan få doktorsavhandlingar utgår från praktisknära forskning som är genomförd i slöjdverksamheter. Det finns flera områden som till stora delar saknar slöjdforskning exempelvis om hur ny teknik och digitalisering medverkar i lärprocesser och undervisning, om lärande i relation till materiell och immateriell hållbar utveckling, om hälsa och välbefinnande, eller forskning om slöjdrelaterade kulturverksamheter för att bara nämna några områden. Även om det finns doktorsavhandlingar och värdefull slöjdforskning så är det mesta ännu outforskat.

Referenser (grå text = ej doktorsavhandlingar)

- Aakre, Bjørn Magne (2005). *Formgivning og design i et didaktisk perspektiv* (Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Pedagogisk institutt. 2005: 105). Trondheim: NTNU, Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet.
- Ahlskog-Björkman, Eva (2007). *Textilt skapande som estetisk-etisk transformation* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Åbo: Åbo Akademi förlag.
- Alamäki, Ari (1999). *How to educate students for a technological future: Technology education in early childhood and primary education*. Turku: Turun yliopisto.
- Alm, Anna (2012). *Upplevelsens poetik. Slöjdseminariet på Nääs 1880–1940*. Lund: Lunds universitet, Historiska institutionen.
- Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2017). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Anttila, Pirkko (1983). *Työ ja työhön kasvatettavuus. Tutkimus koulun työkasvatuksen rakenteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä* [Work and work educability. A study on the structure of work education at school and various factors affecting it. Part I: Work education research. Part II: Learning handicrafts]. (Tutkimuksia, 100). Helsinki: Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos.
- Autio, Ossi (1997). *Oppilaiden teknisten valmiuksien kehittyminen peruskoulussa. Tytöt ja pojat samansisältöisen käsityön opetuksen kokeilussa* [Student's development in technical abilities in Finnish comprehensive school. Boys and girls in an experiment of shared craft education]. (Tutkimuksia, 177). Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Berge, Britt-Marie (1992). *Gå i lära till lärare, en grupp kvinnors och en grupp mäns inskolning i slöjdläraryrket* (Doktorsavhandling vid Pedagogiska institutionen, 33). Umeå: Umeå universitet, Institutionen för pedagogik.
- Berggren Torell, Viveka (2007). *Folkhemmets barnkläder. Diskurser om det klädda barnet under 1920–1950-talen* (Göteborgs universitet, Etnologiska institutionen). Göteborg: Arkipilag förlag.
- Björk, Mia (1997). *Hemarbetets modernitet – en fråga om kön, kunskap, tid och rum* (Akademisk avhandling, 1997:1). Stockholm: Tekniska högskolan.
- Borg, Kajsa (2016). Vem har makten och ansvaret för utveckling eller avveckling av ett skolämne? Reformen och förändringar i slöjdundervisning och slöjdläraryrket 1960–2011. *Tilde* (Rapport nr. 16, 2016).
- Borg, Kajsa (2001). *Slöjdämnet, intryck – uttryck – avtryck* (Linköping Studies in Education and Psychology, 77). Linköping: Linköpings universitet, institutionen för beteendevetenskap.
- Borgen, Jorun Spord (1997). *Kunskabens stabilitet og flyktighet. Om forholdet mellom amatører og profesjonelle i kunstfeltet*. Bergen: Universitetet i Bergen, Det historiske-filosofiske fakultet, Institutt for kulturstudier og kunsthistorie, Seksjon for kunsthistorie.
- Brønne, Karen (2009). *Mellom ord og handling. Om verdsettning i kunst og handverksfaget* (PhD avhandling, 41). Oslo: Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.
- Carlgren, Ingrid (2015). *Kunskapskulturer och undervisningspraktiker*. Göteborg: Daidalos.

- Carlgren, Maria (2016). *Birgittaskolorna. Modeateljéer och sömnadsskolor mellan tradition och förnyelse* (Doktorsavhandling, Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs universitet). Stockholm och Göteborg: Makadam förlag.
- Carlsen, Kari (2015). *Forming i barnehagen i lys av Reggio Emilias atelierkultur* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Vasa: Åbo Akademi University Press.
- Dagsland, Torunn, P. (2013). *Eleven som aktør i dialog med kunst. Ungdoms erfaring med kunstundervisningens innhold og metode i faget kunst og håndverk i norsk grunnskole* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Vasa: Åbo Akademi University Press.
- Digranes, Ingvild (2009). *Den kulturelle skulesekken. Narratives and myths of educational practice in DKS projects within the subject Art and Crafts* (Thesis, 38). Oslo: Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.
- Denscombe, Martyn (2016). *Forskningshandboken* (3:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Drake, Sigrid (1918). *Västerbottenlapparna under förra hälften av 1800-talet: etnografiska studier*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Dunfjeld, Maja (2001). *Tjaalehtjimmie: Form og innhold i sørsamisk ornamentikk*. Tromsø: Universitetet i Tromsø, Institutt for kunsthistorie.
- Ekström, Anna (2012). *Instructional work in textile craft. Studies of interaction, embodiment and the making of objects* (Studies in education in arts and professions, 3). Stockholm: Stockholms universitet, Department of education in arts and professions.
- Elo, Janne (2015). *Företagsamhet i skola och utbildning. Lärares tankar om förutsättningarna att nå målen i temaområdet Delta, demokrati och entreprenörskap* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Vasa: Åbo Akademi University Press.
- Fauske, Laila (2010). *Arkitektur for grunnskolefaget Kunst og håndverk – fagdidaktiske refleksjoner i kontekst* (Avhandling, 43). Oslo: Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.
- Fredriksen, Biljana (2011). *Negotiating grasp: embodied experience with three-dimensional materials and the negotiation of meaning in early childhood education* (Thesis, 50). Oslo: Oslo school of architecture and design.
- Gegerfelt Kronberg, Sie (2012). *Vilja, sjålvtilitt og ansvar. Kunnskapens konstruksjon i skapande prosesser* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Vasa: Åbo Akademi University Press.
- Gulliksen, Marte (2006). *Constructing a formbild – An inquiry into the dynamical and hierarchical aspects of the hermeneutical filters controlling the formbild construction in design educational situations* (PhD thesis, 25). Oslo: Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.
- Guttorm, Gunvor (2001). *Duoji Bálgát: en studie i duodji. Kunsthåndverk som visuell erfaring hos et urfolk*. Tromsø: Universitetet i Tromsø, Institutt for kunsthistorie.
- Halvorsen, Else-Marie (1996). *Kulturarv og kulturoverføring i grunnskolen med vikt på den estetiske dimensjonen. En begreps- og erfaringsanalyse med didaktisk perspektiv* (Akademisk avhandling vid Det utdanningsvitenskaplige fakultet). Oslo: Universitetet i Oslo, det utdanningsvitenskaplige fakultet.
- Hanghøj, Sara (2007). *Den konstituerende sofapude – materialisering set i et kulturanalytisk perspektiv*. København: Danmarks pædagogiske universitet, DPU, Institut for curriculumforskning, Materielle kulturstudier.
- Hansson Stenhammar, Marie-Louise (2015). *En avestetiserad skol- och lärandekultur. En studie om lärprocessers estetiska dimensioner* (Art Monitor, 52). Göteborg: Göteborgs universitet, Konstnärliga fakulteten, Högskolan för scen och musik.
- Hartman, Per (1993). *Skola för ande och hand. En studie av folkhögskolans praktiskt-estetiska verksamhet*. Stockholm: Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Institutionen för pedagogik.
- Hartman, Sven (Red.). (2014). *Slöjd. Bildning & Kultur. Om pedagogisk slöjd i historia och nutid*. Stockholm: Carlsson.
- Hartvik, Juha (2013). *Det planlagda och det som visar sig. Klasslärarstudenters syn på undervisning i teknisk slöjd* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Vasa: Åbo Akademi University Press.

- Hasselskog, Peter (2010). *Slöjdlärares förhållningssätt i undervisningen* (Göteborg Studies in Educational Science, 289). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborgs universitet, Fakulteten för Utbildningsvetenskap.
- Helgadóttir, Guðrún (1997). *Icelandic craft teachers' curriculum identity as reflected in life histories*. Kanada, Vancouver: University of British Columbia, Department of curriculum studies.
- Hilmola, Antti (2009). *Käsityön opetuksen suunnittelu ja toteutuksen alkuperää etsimässä. Tutkimus käsityön teknisen työn sisältöjen opetuksen suunnittelua ja toteutusta ohjaavista tekijöistä peruskoulun yläluokilla* [The search for the origins of planning and practising sloyd education. Reserch into the factors guiding sloyd education contents planning and practising in comprehensive school upper classes]. Turku: Turun yliopisto.
- Holmberg, Annelie (2009). *Hantverksskicklighet och kreativitet: Kontinuitet och förändring i en lokal textilläroarutbildning 1955–2001* (Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Textilia, 1). Uppsala: Uppsala universitet, Konstvetenskapliga institutionen.
- Homlong, Siri (2006). *The language of textiles. Description and judgement on textile pattern composition*. Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för hushållsvetenskap.
- Ihatsu, Anna-Marja (2002). *Making sense of contemporary american craft* (Publications in Education, 73). Joensuu: University of Joensuu.
- Illum, Bent (2004). *Det manuella håndværksmæssige og læring – processens dialog*. Köpenhamn: Danmarks pædagogiske universitet, DPU, Institut for curriculumforskning, Materielle kulturstudier.
- Jacobsson, Maja (1994). *Kläder som språk och handling. Om unga kvinnors användning av klädseln som kommunikations- och identitetsskapande medel* (Umeå universitet, Etnologiska skrifter, 4). Stockholm: Carlson.
- Jeansson, Åsa (2017). *Vad, hur och varför i slöjddämnet. Textillärares uppfattningar om innehåll och undervisning i relation till kursplanen* (Doktorsavhandling i Pedagogiskt arbete, 74). Umeå: Umeå universitet, Institutionen för estetiska ämnen.
- Jernström, Elisabeth (2000). *Lärande under samma hatt. En lärandeteori genererad ur multimetodiska studier av mästare, gesäller och lärlingar* (Luleå university of technology, 2000:20). Luleå: Luleå tekniska universitet, Filosofiska fakulteten, Institutionen för lärarutbildning.
- Johansson, Marléne (2014). Sydvästlig vind – Lärarutbildning i Göteborg för skolans slöjddämne. I antologin Tarja Karlsson Häikiö, Monica Lindgren & Marléne Johansson (Red.), *Konstarter och lärande* (Serien Art Monitor), s. 35–47. Göteborg: Göteborgs universitet, Konstnärliga fakulteten.
- Johansson, Marléne (2009). Slöjddämnet – urgammalt, modernt och coolt. *KRUT, Kritisk utbildningstidskrift*. Nr 133/134, 5–13. (fulltextversion: <http://krut.a.se/133.html>)
- Johansson, Marléne & Porko-Hudd, Mia (Red.). (2011a). Vetenskapliga perspektiv och metoder inom slöjdfältet. *TechneA Journal*, 18(1).
- Johansson, Marléne & Porko-Hudd, Mia (2011b). Läroämnet slöjd – att tänka om, – att veta om, – att tycka om. I Eva Ahlskog-Björkman & Marina Lundkvist (Red.), *Pedagogiska rum i fokus. Lärande i ett framtidsperspektiv* (Rapport från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 32/2011, s. 71–88). Vasa, Finland: Åbo Akademi, Pedagogiska fakulteten.
- Johansson, Marléne (2002). *Slöjdpraktik i skolan – hand, tanke, kommunikation och andra medierande redskap* (Göteborg Studies in Educational Science, 183). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborgs universitet, Fakulteten för Utbildningsvetenskap.
- Johansson, Ulla (1987). *Att skolas för hemmet. Trädgårdsskötsel, slöjd, huslig ekonomi och nykterhetsundervisning i den svenska folkskolan med exempel från Sköns församling 1842–1919* (Akademiska avhandlingar vid Pedagogiska institutionen, 21). Umeå: Umeå universitet, Pedagogiska institutionen.
- Järvinen, Esa-Matti (2002) *Education about and through technology. In search of more appropriate pedagogical approaches to technology education* (Acta universitatis Ouluensis. E Scientiae Rerum Socialium, 50). Oulu: University of Oulu, Faculty of education.
- Kananoja, Tapani (1989). *Work, Skill and Technology: About Activity education and education for work in general education*. Turku: University of Turku, Institute of Education.

- Kangas, Kaiju (2014). *The artifact project. Promoting design learning in the elementary classroom* (Home economics and craft studies research reports, 35). University of Helsinki, Faculty of Behavioural sciences, Department of teacher education.
- Kankare, Pasi (1997). *Teknologian lukutaidon totetumiskonteksti peruskoulun teknisessä työssä* [The context of technology education (Technical Work) in Schools]. (Turun yliopiston julkaisusarja, sarja C, 139). Turku: Turun yliopisto.
- Kantola, Jouko (1997). *Cygnaeuksen jäljillä käsityöopetuksesta teknologiseen kasvatukseen* [In the footsteps of Cygnaeus: From handicraft teaching to technological education]. (Jyväskylän tutkimusraportteja, 133). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karppinen, Seija (2005). *"Mitä taide tekee käsityöstä?" Käsityötaiteen perusopetuksen käsitteellinen analyysi* ["What does art make from crafts?" Conceptual analysis of basic crafts education]. (Tutkimuksia, 263). Helsinki: Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Soveltavan kasvatustieteen laitos.
- Kaukinen, Leena (1995). *Elongation behavior of elastic stitch types in household sewing machines*. Helsinki: University of Helsinki, Department of teacher education.
- Kikkull, Andry (2016). *Didaktiselliset ja organisatoriset olosuhteet opilasteen tiedon rakentamiseen* [Didactic and organizational conditions for forming students applicability of knowledge through integrating craft and sciences in compulsory school]. (Dissertationeja yhteiskuntatieteiden alalta, 104). Tallinn: Tallinnin yliopisto, pedagogian instituut.
- Kjosavik, Steinar (1998). *Fra Ferdighetsfag till Forming. Utvikling fra tegning, sløyd og håndarbeid till forming sett i et læreplanshistorisk perspektiv*. Oslo: Universitetet i Oslo, Det utdanningsvitenskaplige fakultet. (Utgiven i bokform: (2001) Fra tegning, sløyd og håndarbeid till kunst og håndverk. En faghistorie gjennom 150 år. Vollen: Tell Forlag).
- Knutes, Helene (2009). *Gestaltandets pedagogik. Om att skapa konsthandverk* (Doktorsavhandlingar från Pedagogiska institutionen, 155). Stockholm: Stockholms universitet.
- Koch, Marie (2012). *Jag strikker, derfor er jeg. Læring og identitet i uformelle læringsrom* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Åbo: Åbo Akademi förlag.
- Kojonkoski-Rännäli, Seija (1998). *Ajatus käsissä. Käsityön käsitteen merkityssällön analyysi* [The thought in our hands. An analysis of the meaning of the concept handicraft]. (Turun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, julkaisusarja A, 185). Turku: Rauman opettajankoulutuslaitos.
- Kokko, Sirpa (2006). *Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa naisiksi* [The road to womanhood through gender-specific crafts]. (Kasvatustieteellisiä julkaisuja [Pedagogiska publikationer], 118). Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kouhia, Anna (2016). *Unraveling the meanings of textile hobby crafts* (Home Economics and Craft studies research reports, 42). Helsinki: University of Helsinki, Faculty of Behavioural Sciences, Department of Teacher Education.
- Kragelund, Minna (1996). *Opdragende håndarbejde. En undersøgelse af håndarbejdsfaget, dets metode og dets bevidsthedsdannende virkning i almueskolen ca. 1880–1910* (Akademisk avhandling vid Institut for æstetiske fag og mediepedagogik). København: Danmarks lærerhøjskole.
- Kröger, Tarja (2003). *Käsityön verkko-oppimateriaalin moninaisuus "Käspaikka"-verkkosivustossa* [The diversity of www learning and teaching materials at the website "Virtual craft place"]. (Joensuun Yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja, 90). Joensuu: Joensuun yliopistopaino, Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Kyöstiö, Oiva Kyösti (1955). *Suomen ammattikasvatuksen kehitys käsityön ja teollisuuden aloilla I ammattikasvatuksen esivaihe vuoteen 1842* [Utvecklingen i Finlands yrkesfostran inom handarbete och industri fram till 1842]. (Acta Academiae Paedagogicae Jyväskyläensis, 11). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu.
- Laamanen, Tarja-Kaarina (2016). *Generating and transforming representations in design ideation* (Dissertation, Research reports, 40). Helsinki: University of Helsinki, Faculty of Behavioural Sciences, Department of Teacher Education, Craft Studies and Craft Teacher Education.
- Lahti, Henna (2008). *Collaborative design in a virtual learning environment. Three design experiments in textile teacher education* (Department of Home economics and craft science research reports, 17). Helsinki: University of Helsinki, Faculty of behavioural sciences, Department of teacher education, Craft studies and craft teacher education.

- Lappalainen, Eeva-Maija (2005). *Kulttuurisesti sensitiivinen opettajuus. Käden, kielen ja kulttuurin oppimisyhdistäminen maahanmuuttajien kuoutuksessa ja opettajan kasvupolulla* [The culturally sensitive teaching: Uniting the learning of hand, language and cultura in teaching the immigrants and on the teacher's way growing towards the ethnic culturat orientation and culturally sensitive teaching]. Oulu: Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kajaanin opettajankoulutusyksikkö.
- Lave, Jean & Wenger, Etienne (1991). *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lepistö, Jaana (2004). *Käsityö kasvatuksen välineenä. Seurantatutkimus opiskelijoiden käsityötä koskevien käsitysten jäsentyneisyydestä ennen luokanopettajankoulutuksen käsityön peruskurssin opintoja ja niiden jälkeen* [Sloyd as an educational tool. A follow-up study on students' conceptions of sloyd as an educational tool before and after a basic level course sloyd in class teacher education]. Turku: Turun yliopisto.
- Lindfors, Eila (2002). *Tekstiilituotteen teknologiset ominaisuudet. Tekstiilituotteen käyttö- ja hoito-ominaisuuksien tarkastelu kuluttajan näkökulmasta* [The Technological properties of a textile product from the consumer perspective]. (Publications in Education, 77). Joensuu: University of Joensuu.
- Lindfors, Linnea (1992). *På väg mot en slöjdpedagogisk teori. Paradigmatveckling och kunskapsbehållning – sammanfattning av tre studier* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten, 34/1991). Vasa: Åbo Akademi, Institutionen för lärarutbildning/Institutionen för pedagogik.
- Lindgren, Monica (2006). *Att skapa ordning för det estetiska i skolan. Diskursiva positioneringar i samtal med lärare och skolledare* (Art monitor). Göteborg: Göteborgs universitet, Högskolan för scen och musik.
- Lutnæs, Eva (2011). *Standpunktvurdering i grunnskolefaget Kunst og håndverk: Læreres forhandlingsrepertoar*. Oslo: Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.
- Malmberg, Eva (1995). *Att upptäcka systemnätverk i edukativ slöjd. Analyser av elevens slöjdhandlingar i en kontext. En paradiigmatvecklande ansats* (Akademisk avhandling vid Institutionen för lärarutbildning). Vasa: Åbo Akademi förlag.
- Malmberg, Kristina (2002). *Knyppling – ett hantverk med spets. Om kvinnor och knyppling i estlandssvensk tradition* (Göteborgs universitet, Institutionen för hushållsvetenskap). Göteborg: Warne förlag.
- Metsärinne, Mika (2003). *Teknisen käsityön visio-opetus ja –oppiminen. Toiminta- ja tapaustutkimus peruskoulun 9. luokalla* [Sloyd vision teaching and learning. Case and action research on the 9th classes]. (Sarja C, 198). Turku: Turun yliopiston julkaisusarja.
- Moreno Herrera, Lazaro (1998). *Cuban Sloyd. An evolutional approach: Theoretical perspective and empirical contribution* (Akademisk avhandling vid Institutionen för lärarutbildning). Vasa: Åbo Academy University Press.
- Mäkelä, Esko (2011). *Slöjd som berättelse, om skolungdom och estetiska perspektiv* (Doktorsavhandlingar i pedagogiskt arbete, 41) Umeå: Umeå universitet, Institutionen för estetiska ämnen i lärarutbildningen.
- Nygren-Landgårds, Christina (2000). *Educational and teaching ideologies in sloyd teacher education* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Vasa: Åbo Akademi University Press.
- Parkko, Minna (2016) *Stailaaminen: työtehtävät, osaaminen ja sijoittuminen* [Styling: tasks, skills and career placements]. (Dissertations in Education, humanities, and theology, 87). Joensuu: University of Eastern Finland.
- Peltonen, Juhani (1988). *Käsityökasvatuksen perusteet. Koulukäsityön ja sen opetuksen teoria sekä teoreettinen ja empirinen tutkimus peruskoulun yläasteen teknisen työn oppisisällöistä ja opetuksesta* [Grunderna för hantverks/slöjduitbildning. Skolarbete och dess undervisningsteori och teoretisk och empirisk forskning i grundskolan gymnasieutbildning och teknisk undervisning]. Turku: Turun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Porko-Hudd, Mia (2005). *Under ytan, vid ytan och ovanför ytan. Analys av tanken bakom tre läromedel i slöjd* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Åbo: Åbo Akademi förlag.
- Randers-Pehrson, Anniken (2016). *Tinglaging og læringsrom i en kunst- og håndverksdidaktisk kontekst* (Doktorsavhandlingar ved det utdanningsvitenskapelige fakultet, 253). Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for pedagogikk.

- Rasinen, Aki (2000). *Developing technology education. In search of curriculum elements for Finnish general education schools* (Jyväskylä studies in education and social research, 171). Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Rasmussen, Pernilla (2010). *Skräddaren, sömmerskan och modet. Arbetsmetoder och arbetsdelning i tillverkningen av kvinnlig dräkt 1770–1830* (Avhandling, Nordiska museets handlingar, 136). Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Reincke, Hans Jochen (1995). *Slöjd. Die schwedische arbeitserziehung in der internationalen reformpädagogik* [Craft and design. The Swedish educative work in the international reform pedagogy]. (Publications Universitaires Européennes, Reihe XI, Pädagogik, Bd., 613). Frankfurt am Main: Peter Lang, Europäischer verlag der wissenschaft.
- Reitan, Janne Beate (2007). *Improvisation in tradition a study of contemporary vernacular clothing design practiced by Iñupiaq women of Kaktovik, North Alaska* (PhD thesis, 28). Oslo: Arkitektur- och designhøgskolen i Oslo.
- Riis, Kirstine (2016). *Designkundskabens DNA. Udforskning af designkundskab gennem designprocessen Mit DNA*. Trondheim: NTNU, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet.
- Rimstad, Åsta (2015). *Teikn- og meningsskaping i studentars arbeid med installasjonar*. Tromsø: Norges arktiske universitet i Tromsø, Fakultetet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning.
- Rorgemoen, Mari (2012). *Mellom tradisjon og spel. Didaktikk for tekstil folkekunst* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Vasa: Åbo Akademi University Press.
- Rönkkö, Marja-Leena (2011). *Käsityön monet merkitykset. Opettajankoulutuksen opiskelijoiden käsityölle antamat merkitykset ja niiden huomioon ottamisen käsityön opetuksessa* [Craft has many meanings. The meanings of craft perceived by the students in teacher education and how they are taken into account in craft teaching]. Turko: Turko yliopisto [Åbo universitet, Institutionen för lärarutbildning, Rauma].
- Seitamaa-Hakkarainen, Pirita (2002). *Kudonnan suunnitteluprosessi etsintänä kahdessa ongelma-avaruudessa* [The weaving-design process av a dual – Space search]. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Sigurdson, Erik (2014). *Det sitter i väggarna. En studie av trä- och metallslöjdsalens materialitet, maskulinitet och förkroppsliganden* (Institutionen för estetiska ämnen, 3). Umeå: Umeå universitet, Institutionen för estetiska ämnen.
- Silverman, David (2015). *Interpreting qualitative data*. London: SAGE.
- Sjöberg, Barbro (2009). *Med formgivning i fokus. En studie om holistisk slöjd i lärarutbildningen* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Vasa: Åbo Akademi University Press.
- Sjögren, Jan (1997). *Teknik- genomskinlig eller svart låda? Att bruka, se och förstå – en fråga om kunskap* (Linköping Studies in Art and Science, 154). Linköping: Linköpings universitet, Tema teknik och social förändring.
- Soobik, Mart (2015). *Innovative trends in technology education, teachers' and students' assessments of technology education in Estonian basic schools* (Dissertations on social sciences, 84). Tallinn: Tallinn university, Estonian doctoral school of educational sciences.
- Suojanen, Ulla (1991). *Käsityöllisten Työprosessien ja niiden opetuksen kehittäminen toimintatutkimuksen avulla* [The development of manual working processes and their teaching through action research]. (Annales Universitatis Turkuensis, Scripta Lingua Fennica Edita, ser. C). Turku: Turku University.
- Svenska akademiens ordbok, 28:e bandet. (1981). *Ordbok över svenska språket, 28:e bandet: Sluvra–Solatin*. Lund: Svenska akademien, Gleerup.
- Svingen-Austestad, Anna (2017). *Questions... Concerning the production of subjectivity – On aesthetic practices in Art, Craft and Design studies* [Formgivingsfag]. Oslo: Arkitektur- og designhøgskolen, AHO.
- Syrjäläinen, Erja (2003). *Käsityön opettajan pedagogisen tiedon lähteeltä: Persoonalliset toimintatavat ja periaatteet käsityön opetuksen kontekstissa* [On the source of a craft teachers' pedagogical knowledge: Personal procedures and principles in craft teaching context]. (Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja, 12). Helsinki: University of Helsinki, Department of home economics and craft science.
- Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

- Säljö, Roger (2005). *Lärande och kulturella redskap. Om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Stockholm: Nordstedts akademiska förlag.
- Thorbjörnsson, H. (2008). Svensk skolslöjd – en internationell framgång. I K. Borg & L. Lindström (Red.) *Slöjda för livet – om pedagogisk slöjd*, 40–50. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Thorsteinsson, Gisli (2012). *Exploring the use of a virtual reality learning environment to support innovation education in Iceland*. UK: Loughborough University.
- Tronshart, Bjørg (2016). *Utstillingens retorikk: et bidrag til en retorisk didaktikk for kunst og håndverk* (Akademisk avhandling vid Pedagogiska fakulteten). Vasa: Åbo Akademi University Press.
- Trotzig, Eva (1997). "Sätta flickan i stånd att fullgöra sina husliga plikter". *Fyra märkeskvinnor och flickors slöjdundervisning* (Linköping Studies in Education and Psychology, 54). Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi.
- Vartiainen, Leena (2010). *Yhteisöllinen käsityö. Verkostoja, taitoja ja yhteisiä elämyksiä* [Handicrafts and a sense of community. Networks, skills and shared experiences]. (Dissertations in Education, Humanities, and Theology, 4). Joensuu: University of Eastern Finland.
- Virta, Kalle (2005). *Kindergarten, sloyd and classroom teacher trainees' self-directed learning, metacognitive regulation and web-based support* (Turun yliopiston julkaisusarja, sarja C, 286). Turku: Turun yliopisto.
- Vygotsky, Lev S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press. (Originaltextur publicerade 1930–1935)
- Vygotsky, Lev S. (1986). *Thought and language* (A. Kozulin, översättning). Cambridge, MA: MIT Press. (Original utgivet 1934)
- Waldén, Louise (1990). *Genom symaskinens nålsöga. Teknik och social förändring i kvinnokultur och manskultur* (Linköping Studies in Arts and Science, 50. Linköpings universitet, Tema teknik och social förändring). Stockholm: Carlssons.
- Wertsch, James V. (2002) *Voices of collective remembering*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Westerlund, Stina (2015). *Lust och olust – elevers erfarenheter i textilslöjd* (Doktorsavhandlingar i Pedagogiskt arbete, 59). Umeå: Umeå universitet, Institutionen för estetiska ämnen.
- Ödman, Per-Johan (2016). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik* (3: uppl). Lund: Studentlitteratur. (Original publicerat 1979)

Marléne Johansson, fil.dr., är professor i slöjd vid slöjdläroverutbildningen, HDK, Göteborgs universitet. Hon verkar också i nordiska sammanhang med forskning och doktorander och har en bakgrund som damskräddare, textillärare i grundskolan, läroverutbildare och forskare.